

Др Борица Н. Лечић, доцент
Академија за националну безбедност у Београду
borisalecic@gmail.com

СПОРАЗУМИ ЈАВНОГ ТУЖИОЦА И ОКРИВЉЕНОГ

Сажетак: Процес хармонизације законодавства Србије са правним стандардима Европске уније довео је до имплементације бројних правних институција из ујоредног права у кривично процесно право наше земље. Један од таквих институција су и споразуми о консенсуалним начинима окончања кривичног поступка.

Споразуми странака у кривичном поступку изазивају значајну пажњу и полемичу научно стручних кругова у континенталном и англосаксонском правном систему јер право и правда имају за примарни циљ објективно и неиррасно утврђивање материјалне истине како нико невин не би био осуђен као и да се учиниоцу кривичног дела изрекне одговарајућа кривична санкција.

Предмет анализе овог рада су споразуми јавног тужоца и окривљеног који су настали кроз реформске процесе српског кривичног поступка. У том смислу, у првом делу рада представљен је споразум о признању кривичног дела, (раније кривице), у другом, споразум о сведочењу окривљеног, а у трећем, споразум о сведочењу осуђеног. Иако се ради споразумима са истим субјектом, неопходно је правити дисинкцију између споразума о признању кривичног дела, који обухвата договор о казни и оптужници, од друге две врсте споразума тужоца о сведочењу окривљеног и осуђеног.¹

Ради се о процесним институцијима чији је циљ, код споразума о признању кривичног дела, да кривични поступак учини бржим и ефикаснијим, односно код споразума о сведочењу, да јавном тужоцу олакша доказивање за најтежа кривична дела која су, по правилу, тешко доказива или је њихово доказивање повезано са несразмерним трошковима. "Цена" којом се поступке наведени циљ јесте побољшање положаја окривљеног, који се за своју кооперативност награђује блажом кривичном санкцијом.

¹ Richard.Lippke, Rewarding Cooperation: The moral Complexities of Procuring Accomplice Testimony, New Criminal Law Review, 2010. vol.13, no.1 pp. 91.

Кључне речи: споразуми јавног тужиоца и окривљеног, споразум о признању кривичног дела, споразум о сведочењу окривљеног, споразум о сведочењу осуђеног.

1. УВОД

Својеврсни облици споразумевања, односно договарања јавног тужиоца и окривљеног, који већ дуги низ година постоје у упоредним кривичним законодавствима, чији је циљ брже решавање предмета кривичног поступка, пре самог главног претреса, у нашем кривично процесном праву постоје већ извесно време. У такве институте спадају начело опортунитета кривично гоњења, и, у одређеном смислу, рочиште за изрицање кривичне санкције пре главног претреса.

Међутим, 2009. године, изменама тадашњег Законика о кривичном поступку, у наше право по први пут је уведен споразум о признању кривице, као вид директног преговарања јавног тужиоца и окривљеног о кривичној санкцији, на који сагласност треба да да суд. Ради се о процесном институту који изворно потиче из англосаксонских кривичних процедура, пре свега из правног система САД, а данас су одређени облици таквог процесног механизма присутни и у многим другим, па и бројним континентално-европским кривичним процедурама.² Значајну улогу у увођењу овог института у наше законодавство имао је и Савет Европе, који је препоруком П(87)18 указао на потребу да се поједностави кривични поступак у континенталним кривичноправним системима, као и да окривљени који је признао кривично дело не треба дуго да буде у неизвесности у погледу кривичне санкције.³

Ефикасно откривање и доказивање кривичних дела из области организованог криминала захтева модернизацију кривично процесног система⁴ јер се традиционални тип кривичног поступка показао недовољно ефикасним у супротстављању савременим облицима криминала, па је пред државу постављен задатак да изнађе нове адекватне мере и поступке за откривање кривичних дела и њихових учинилаца.⁵ Из ових разлога, скоро све земље Европе су у „тријумфалном маршу консенсуалних процедура”, са одређеним

² Милан Шкулић, *Кривично процесно право*, Београд 2016, 332.

³ Александар Трешњев, „Дилеме у примени споразума о признању кривичног дела“, *Билтен Врховног касационог суда*, бр. 2/2011, Београд 2011, 243.

⁴ Зоран Стојановић, Драгана Коларић, *Кривичноправно реадовање на тежке облике криминалитета*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2010, 125.

⁵ Божидар Бановић, „Специјалне истражне радње и њихов допринос откривању и доказивању кривичних дела и извршилаца“, *Ревивија за криминологију и кривично право*, вол.44, бр.2/2006, Београд, 130.

модификацијама, инкорпорирале у свој систем кривично процесног права, споразуме о признању кривице.⁶

У том смислу, важећи Законик о кривичном поступку⁷ предвиђа три облика споразумевања јавног тужиоца и окривљеног: *сїоразум о їризнању кривичног дела* (чл. 313-319 ЗКП), *сїоразум о сведочењу окривљеног* (чл. 320-326 ЗКП) и *сїоразум о сведочењу осуђеног* (чл. 327-330 ЗКП). У првом случају ради се о незнатно измењеном споразуму о признању кривице, док се у друга два случаја ради о модификованим облицима некадашњег правног института сведок-сарадник, који је био нормиран као посебна доказна радња.

Као најважнији разлози за увођење наведених правних института у наш правни систем, а пре свега споразума о признању кривичног дела, наводи се да он знатно доприноси бржем и ефикаснијем кривичном поступку, да је у складу са начелом процесне економије, те да прави одговарајући баланс између давања користи окривљеном и заштите права оштећеног лица.⁸

У контексту ефикасности и рационалности ових споразума, у литератури се често наводи пример САД, где би, према неким проценама, смањење стопе признања кривице у САД, са 90% на 80%, одмах захтевало удвостручење судског особља и капацитета, док би смањење на 70%, утростручило те захтеве.⁹

На примеру САД-а, одакле овај правни институт води порекло, најбоље се виде позитивни ефекти примене овог правног института. У овој земљи, највећини кривичних предмета, по неким проценама и више од 90%, решава се управо споразумом о признању кривице, (*plea bargaining*) или „нагодбом” (*deal*), како се овај споразум жаргонски назива.¹⁰ Иако се у поменутој држави овај институт примењује већ више од 200 година, легитимитет му је по први пут признат тек 1970. године од стране Врховног суда САД у случају *Brady v. United States*, када је истакнуто да је реч о институту који је саставни део кривичнопроцесног система САД и који суштински доприноси ефикасности правосуђа.¹¹

Специфичност „преговора” између тужиоца, с једне стране и окривљеног и његовог браниоца с друге стране, који су иначе основа правног система САД-а, је да се они реализују у тајности, што је у супротности са начелом

⁶ Mar Jimeno-Bulnes, “American Criminal Procedure in a European Context”, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, vol.21, pp 452

⁷ Законик о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.

⁸ Милош Миловановић, „Споразум о признању кривице – proetcontra”, *Анали Правног факултета у Београду*, 2/2010, Београд, 417-420.

⁹ Снежана Бркић, *Рационализација кривичног поступка и уједињене процесне форме*, Правни факултет Нови Сад 2004, 214.

¹⁰ Вања Бајовић, *Споразум о признању кривице – ујоредно-їравни їриказ*, Правни факултет, Београд 2009, 11, 55.

¹¹ *Ibid.*, 56.

јавности кривичног поступка.¹² У овом поступку, тужилац ја за окривљеног једини и најзначајнији субјект, а не суд.¹³

У САД-у, споразум о сведочењу окривљеног, сматра се неправедним јер се он према законским решењима може закључити са сваким лицем, па чак и са организатором криминалне групе, што је с једне стране, уско посматрано, и логично, јер он располаже са највећим фондом података о кривичном делу и његовим извршиоцима. Поставља се питање правичности, односно, да ли је оправдано казнити блажом казном организатора криминалне групе у односу на друге извршиоце који су од њега мање криви. Ипак, у овој земљи, процентуално, највећи број споразума о признању кривице, управо се закључује са овом категоријом лица.

Осим тога, доктрина у САД, од почетка није била јединствена у ставу да ли је наведени институт „користан” или „штетан” за окривљеног,¹⁴ јер, имајући у виду да се разликује и да одступа од редовног поступка, у њему често долази до заобилажења и повреде појединих права окривљеног, затим одступа се од начела истине, начела поделе власти, (главни орган је тужилац а не суд), повреде начела једнакости грађана, лишења права која би окривљени имао на главном претресу и др.¹⁵

По узору на америчко право и други правни системи су преузели наведено решење, прилагођавајући га својој традицији. Тако је у Немачкој пракса преговора и неформалног договора ван суднице годинама била позната као “*absprache*” или “*verständigung*”, али је споразум о признању кривице формално уведен у немачко кривично законодавство тек у августу 2009. године.¹⁶ У немачком моделу, судија током поступка споразумевања, све време има проактивну улогу, он иницира преговоре, контролише закључени споразум и др.

У Италији постоји поступак „изрицања казне на захтев странака” који се назива “*patteggiamento*”, при чему се јавни тужилац и окривљени самостално договарају око казне и предлажу судији њено изрицање.¹⁷ Улога судије је другачија, обзиром да се он, према решењима италијанског зако-

¹² Ronald Bacigal, *Criminal Law and Procedure: an Overview*, Delmar, Cengage Learning, New York 2009, 283.

¹³ Wesley MacNeil Oliver, “Toward and Common Law of Plea Bargaining”, *Kentucky Law Journal*, vol. 102, 2013-2014, 283.

¹⁴ Oren Bar-Gill, Omri Ben-Shahar, *The Prisoners’ (Plea Bargain) Dilemma*, New York University Law and Economics Working Papers, 2007.

¹⁵ С. Бркић, „Договорено признање (plea bargaining) у англоамеричком праву”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, XXXVII, број 1-2/2003, 179-194.

¹⁶ Милан Шкулић, *Основне новине у кривичном процесном праву Србије – Измене и дојуне Законика о кривичном процесу и одредбе Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима*, Правни факултет уБеограду, Београд 2009, 48.

¹⁷ В. Бајовић, (2009), 149.

нодавства, појављује тек после завршених преговора и закљученог споразума између тужиоца и окривљеног. Судија не смо да испитује законитост закљученог споразума и казну која је одмерена окривљеном, већ се упушта и у оцену степена његове кривике, доказа који га терете и који му иду у прилог, и тек на основу тих разматрања заузима став и доноси одлуку о постигнутом споразуму странака. У Француској је споразум о признању кривике – “*plaidier coupable*”, уведен 2004. године и може се закључити само за лакша кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора у трајању до пет година.¹⁸ Међутим, у Енглеској споразум о признању кривиченије дозвољен, а чак је забрањено свако унапред дато обећање окривљеном да ће му се ако призна кривицу ублажити казна.¹⁹

Изван Европе, споразум о признању кривике по узору на амерички модел међу првима су увеле земље латинске Америке.²⁰

С друге стране, споразуми о сведочењу (*testimony plea bargaining, cooperation agreement*) у америчком праву представљају само модалитет споразума о признању кривичног дела, којим се окривљени обавезује да призна кривицу и да сведочи против других окривљених у замену за блажу кривичну санкцију.²¹ Колевка наведеног института у Европи је била Италија која је, у периоду од 1969. до 1975. године, за време тзв. „оловних година”, као одговор на растуће појаве тероризма и терористичких група, изградила целокупан систем заснован на сарадњи припадника криминалних група ради откривања и доказивања других кривичних дела.²² У Француској је, још 1987. године, изменама и допунама Закона о јавном здрављу, омогућено појављивање пред судом окривљених који су пристали на сарадњу у кривичним поступцима везаним за наркотику, при чему су исти уживали одређене повластице уколико би открили идентитет припадника криминалне групе.²³

2. СПОРАЗУМ О ПРИЗНАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Споразум о признању кривичног дела представља нагодбу између јавног тужиоца, с једне стране, и окривљеног и његовог браниоца, с друге

¹⁸ Вељко Турањанин, „Споразум о признању кривичног дела“, *докторска дисертација*, Крагујевац 2016, 353.

¹⁹ В. Бајовић, (2009), 137.

²⁰ Peter J. Messitte – Judge, *Plea bargaining in various criminal justice systems*, Montevideo Uruguay, May 2010.

²¹ Б. Бановић, В. Турањанин, „Споразум о сведочењу осуђеног у кривичном процесном законодавству Републике Србије”, *Безбедносћ*, vol. 56, бр. 2, Београд 2014, 80.

²² Бранислав Суботин, „Споразуми јавног тужиоца и окривљеног у кривичном поступку“, *завршни рад*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад 2014, 43.

²³ *Ibid.*, 56.

стране, којом окривљени добровољно и у потпуности признаје извршење кривичног дела, а јавни тужилац се обавезује да учини окривљеном извесне уступке.²⁴ Ради се о договореној нагодби или сваком другом компромису који има мјеста у оним ситуацијама које онемогућавају брзо и једноставно окончање поступка.²⁵ Поред неспорних и доминантних позитивних процесних ефеката које пружа овај институт, као једна од потенцијално негативних консеквенци његовог „постојања” може се појавити ситуација да се погрешно окривљено, тј. „невино” лице суочи са избором између блаже казне, (коју би издејствовао споразумом), и сопственом подвргавању непријатном и неретко дуготрајном процесу доказивања невиности.²⁶

У том смислу, ЗКП прописује да се споразум о признању кривичног дела закључује између јавног тужиоца и окривљеног, а они то могу учинити од доношења наредбе о спровођењу истраге па до завршетка главног претреса (чл. 313 ЗКП-а). Лезичким тумачењем синтагме „од доношења наредбе о спровођењу истраге” могло би се закључити да споразум о признању кривичног дела није могућ код кривичних дела за која се води скраћени поступак јер тамо уопште нема истраге, као и у ситуацији када се у општем кривичном поступку подноси непосредна оптужница, али наведено тумачење није у складу ни са интенцијом законодавца, ни у складу са *ratio legis*-ом наведеног института, који подразумева да се споразум о признању кривичног дела може закључити и у поменутиим ситуацијама.²⁷ Поред наведеног, иако то није изричито предвиђено закоником, сматрамо да би споразум о признању кривичног дела окривљени могао да закључи и са приватним тужиоцем односно оштећеним као тужиоцем.²⁸

У зависности у којој фази поступка је закључен, споразум се у писаном облику подноси или судији за претходни поступак (до потврђивања оптужнице) или председнику судског већа (након потврђивања исте). Ако је споразум закључен пре подизање оптужнице, онда се судији за претходни поступак уз споразум доставља и оптужница која чини његов саставни део, при чему за исту не важе одредбе о испитивању оптужнице (таква оптужница се неће испитивати).

²⁴ Иван Илић, „Споразум о признању кривичног дела у теорији, легислативи и пракси“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. LXIII/ 2012, Ниш 2012, 406.

²⁵ Миодраг Симовић, „Поједностављене форме поступања у кривичном процесном законодавству Босне и Херцеговине (законска рјешења и искуства у досадашњој примјени)”, у *Зборнику*: С. Бејатовић, *Алтернативне кривичне санкције и поједностављене форме испитивања*, Београд, 2009, 207.

²⁶ „Вид.”, Avishalom Tor, “Fairness and the Willingness to Accept Plea Bargain Offers”, *Journal of Empirical Legal Studies*, Vol. 7, 2010, Issue 1, 97-116.

²⁷ М. Шкулић, (2009), 337.

²⁸ М. Миловановић, 427-428.

Обзиром да се ради о споразуму којим се решавају значајна питања везана за правни положај окривљеног, законодавац је изричито прописао да приликом закључења наведеног споразума окривљени мора имати браниоца, што значи да се ради о случају обавезне стручне одбране. Обавезност стручне одбране значајно доприноси да квалитет признања окривљеног буде у складу са законским захтевима, обзиром да се окривљени споразумом одриче права на суђење и права на жалбу, а такође значајно смањује могућност признања кривице у заблуди.²⁹

Поред наведеног, узимајући у обзир права оштећеног, законодавац прописује да, уколико овлашћено лице није поставило имовинскоправни захтев, јавни тужилац ће га пре закључења споразума позвати да то учини.

Законодавац у чл. 314 ЗКП-а уређује формални садржај споразума о признању кривичног дела, при чему нормира да он обавезно мора да садржи: (1) опис кривичног дела које је предмет оптужбе, (2) признање окривљеног да је учинио описано кривично дело, (3) споразум о врсти, мери или распону казне или друге кривичне санкције³⁰, (4) споразум о трошковима кривичног поступка, о одузимању имовинске користи прибављене кривичним делом и о имовинскоправном захтеву (уколико је поднет), (5) изјаву о одрицању странака и браниоца од права на жалбу против одлуке којом је суд у потпуности прихватио споразум, осим када се пресуда не односи на споразум или се ради о случају постојања разлога због којих би кривични поступак требало обуставити и 6) потпис странака и браниоца.

Осим наведених елемената, споразум о признању кривичног дела факултативно може садржати: (1) изјаву јавног тужиоца о одустајању од кривичног гоњења за кривична дела која нису обухваћена споразумом о признању кривичног дела, (2) изјаву окривљеног о прихватању обавезе у случају одлагања кривичног гоњења од стране јавног тужиоца (начело опортунитета кривичног гоњења), под условом да природа обавезе омогућава да се започне са њеним извршењем пре подношења споразума суду и (3) споразум у погледу имовине проистекле из кривичног дела која ће бити одузета од окривљеног.

О споразуму о признању кривичног дела, у зависности у којој фази поступка и ком функционалном облику суда је поднет, одлучује судија за претходни поступак или председник већа. Одлука се доноси на рочишту на које се позивају јавни тужилац, окривљени и његов бранилац, а током одржавања истог јавност је искључена.

У погледу споразума о признању кривичног дела, суд може донети три могуће одлуке – да споразум решењем одбаци или одбије, односно да га пресудом прихвати.

²⁹ И. Илић, 417.

³⁰ „Вид“, Вања Бајовић, „Одмеравање казне и споразум о признању кривичног дела“, *Наука, безбедности, полиција*, vol. 20, бр. 2, Београд 2015, 187-189.

У том смислу, суд ће решењем одбацити споразум ако не исти не садржи све обавезне елементе предвиђене чл. 314 ст. 1 ЗКП-а *или* ако на рочиште на коме се одлучује о споразуму није дошао окривљени који је уредно позван, а који није оправдао изостанак.

С друге стране, суд ће решењем одбити споразум о признању кривичног дела ако утврди да постоје разлози због којих би кривични поступак у поступку испитивања оптужнице требало обуставити³¹ *или* да није испуњен један или више услова из чл. 317 ст. 1, ЗКП-а, а које је неопходно испунити да би суд прихватио споразум. По правноснажности наведеног решења, споразум и сви списи у вези са њим уништавају се у присуству судије који је донео решење и о томе се саставља записник, а поступак се враћа у фазу која је претходила закључењу споразума. Поред тога, судија који је учествовао у поступку одлучивању о споразуму, не може учествовати у даљем току поступка, што представља посебан разлог за обавезно изузеће судије, чији је *ratio legis*, избегавање да одлуку о предмету кривичног поступка доноси судија који је потенцијално већ стекао „предубеђење”.³²

Коначно, пресуду којом прихвата споразум о признању кривичног дела и којом окривљеног оглашава кривим, суд ће донети ако утврди да су кумулативно испуњена четири услова: (1) да је окривљени свесно и добровољно признао кривично дело, односно кривична дела која су предмет оптужбе, (2) да је окривљени свестан свих последица закљученог споразума, а посебно да се одриче права на суђење и да прихвата ограничење права на улагање жалбе против одлуке суда донесене на основу споразума (тзв. „лимитирана жалба”), (3) да постоје и други докази који нису у супротности са признањем окривљеног да је учинио кривично дело и (4) да је казна или друга кривична санкција, односно друга мера у погледу које су јавни тужилац и окривљени закључили споразум предложена у складу са кривичним или другим законом.

За разлику од ранијег законског решења, које је прописивало да суд може да одбије споразум о признању кривичног дела „ако предложена казна очигледно не одговара тежини кривичног дела које је окривљени признао” (чл. 282в, ст. 9 ЗКП-а из 2001. године), садашње решење за прихватање поменутог споразума захтева само да је „казна или друга кривична санкција односно мера у складу са кривичним или другим законом”. Везано за наведено, поставља се питање како би суд требало да поступи ако је предложено

³¹ У складу са чл. 338 ст.1 ЗКП-а, ванрасправно веће ће испитујући оптужницу, одлучити решењем да нема места оптужби и да се кривични поступак обуставља ако установи да: 1) дело које је предмет оптужбе није кривично дело, а нема услова за примену мере безбедности; 2) је кривично гоњење застарело, или да је дело обухваћено амнестијом или помиловањем, или да постоје друге околности које трајно искључују кривично гоњење; 3) нема довољно доказа за оправдану сумњу да је окривљени учинио дело које је предмет оптужбе.

³² М. Шкулић, (2009), 341.

на санкција у складу са кривичним законом (нпр. у оквиру прописаног законског распона), али очигледно не одговара природи и тежини кривичног дела (нпр. санкција је близу посебног минимума, а последице дела су тешке).³³ Упркос замеркама које се у том смислу могу упутити „ригидности” наведене формулације, судови би у пракси требало да се држе ширег тумачења ове одредбе у смислу одбијања споразума у ситуацији када је предложена казна несразмерна природи и тежини дела, упркос томе што је у оквирима законског распона јер се једино на тај начин постиже адекватна контрола „тужилачки” одмерене казне.³⁴

У ранијем периоду постојале су дилеме и полемиисало се да ли треба дозволити преговарање о кривици без обзира на висину запрећене казне, односно, да ли се ради о лакшем или тежем кривичном делу, јер се сматрало да су поједностављене форме поступања, резервисане за решавање лакших кривичних дела због мањег степена друштвене опасности.³⁵

Поред елемената које и иначе садржи осуђујућа пресуда, пресуда којом се прихвата споразум о признању кривичног дела садржи и разлоге којима се суд руководио приликом прихватања споразума.

Одлука суда о споразуму о признању кривичног дела доставља се јавном тужиоцу, окривљеном и његовом браниоцу.

Систем редовних правних лекова у односу на одлуку о споразуму о признању кривичног дела је двојако уређен. У том смислу, против решења којим се споразум одбацује или одбија жалба није дозвољена, док је против пресуде којом је споразум прихваћен дозвољена „лимитирана” жалба. Наведену жалбу могу изјавити јавни тужилац, окривљени и његов бранилац у року од 8 дана од дана достављања пресуде, али само због постојања разлога због којих би кривични поступак требало обуставити у поступку испитивања оптужнице (чл. 338 ст. 1 ЗКП-а) или ако се пресуда не односи на предмет споразума (чл. 314 ЗКП-а).

3. СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ

Споразум о сведочењу окривљеног је модификовани институт некадашњег сведока-сарадника, којим окривљени (односно како га позитивно право означава „окривљени-сарадник”) за кривично дело које спада у делокруг тужилаштва посебне надлежности (Тужилаштва за организовани криминал и Тужилаштва за ратне злочине) признаје да је учинио кривично дело које

³³ В. Бајовић, (2015), 189.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Момчило Грубач, „Рационализација кривичног поступка упрошћавањем процесних форми”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, број 1-3, 1984, 290.

му се ставља на терет, али се истовремено и обавезује да ће о том кривичном делу писмено изнети све што зна, односно да ће о њему сведочити. Наиме, ради се о лицу које има одговарајући „хибридни” процесни карактер, јер је у истом кривичном поступку и окривљени и сведок, али код кога преовлађује процесни статус окривљеног.³⁶ Његова улога, кроз статус сведока у кривичном поступку је веома значајна, а у појединим случајевима чак и пресудна, јер је „традиционална радња доказивања – испитивање сведока, у савременим кривичним поступцима, и даље, као лични доказ, доминантна у односу на материјалне доказе. Ово је посебно важно, јер је основни инструмент у борби против савремених облика криминалитета је благовремена и тачна информација.”³⁷

Из саме дефиниције споразума о сведочењу окривљеног, следи да се наведени споразум може закључити само за кривична дела која спадају у делокруг тужилаштва посебне надлежности односно за кривична дела организованог криминала и кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом.

Поред наведеног услова, сам законодавац у чл. 320 ст. 2 и 3 ЗКП-а, норма још три услова која су неопходна за закључивање наведеног споразума: (1) да је окривљениу потпуности признао да је учинио кривично дело, (2) да је значај његовог исказа за откривање, доказивање или спречавање кривичног дела које спада у делокруг тужилаштва посебне надлежности претежнији од последица кривичног дела које је учинио и (3) да се не ради о окривљеном за кога постоји основана сумња да је организатор организоване криминалне групе.

Субјекат који је овлашћен да процењује да ли је претежнији исказ осуђеног-сарадника или последице извршеног кривичног дела, а што је *questo-facti*, је превасходно тужилац, када одлучује о преговарању, а потом, уколико до њега дође, и успешно се заврши, суд, који одлучује о споразуму по слободном судијском уверењу.³⁸ Код услова под (3), законодавац свесно лимитира јавног тужиоца у избору, како би се избегле ситуације у којима би се најодговорнијим лицима, која су организовала извршење најтежих кривичних дела, дала могућност да сведоче у поступцима против извршилаца на нижим нивоима организовања, чиме би се обесмислила природа овог института.³⁹

³⁶ Милан Шкулић, (2009), 343.

³⁷ Татјана Бугарски, „Процесне радње доказивања у кривичном поступку“, *Зборник Правног факултета у Новом Саду*, Зборник сажетака са научне конференције, Нови Сад, 2016, 95, 96.

³⁸ Тихомир Васиљевић, Момчило Грубач, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд, 2010, 988.

³⁹ Горан П. Илић, Миодраг Мајић, Слободан Бељански, Александар Трешњев, *Коментар Законика о кривичном поступку*, осмо измењено и допуњено издање Београд 2015, 799.

Сама процедура закључења овог споразума слична је закључењу споразума о признању кривичног дела, што значи да јавни тужилац и окривљени споразум о сведочењу окривљеног могу закључити од доношења наредбе о спровођењу истраге па до завршетка главног претреса, а окривљени приликом закључења споразума мора имати браниоца (случај обавезне стручне одбране).

Особеност овог споразума у односу на споразум о признању кривичног дела огледа се у томе што јавни тужилац пре формалног закључења споразума (а након постигнутог усменог договора) позива окривљеног да у року који не може бити дужи од 30 дана, самостално и својеручно, што детаљније и потпуније, истинито опише све што зна о кривичном делу поводом којег се води поступак, као и о другим кривичним делима из делокруга тужилаштва посебне надлежности. Уколико је окривљени неписмен, јавни тужилац га позива да прелиминарни исказ диктира у апарат за снимање гласа.

У том смислу, уз споразум о сведочењу окривљеног у писаном облику странке суду прилажу и записник о исказу који је окривљени дао. У зависности у којој фази поступка је закључен, споразум и поменути записник се подносе или судији за претходни поступак (до потврђивања оптужнице) или председнику судског већа (након потврђивања исте).

У чл. 321 ЗКП-а законодавац је прописао садржај споразума о сведочењу окривљеног, односно његове обавезне и факултативне елементе. У том смислу, обавезни елементи овог споразума су: (1) опис кривичног дела које је предмет оптужбе, (2) изјава окривљеног да у потпуности признаје кривично дело, да ће дати исказ о свему што му је познато окривичном делу из делокруга тужилаштва посебне надлежности и да ништа неће прећутати, да је упозорен на дужност да говори истину и да не сме ништа да прећути, као и да давање лажног исказа представља кривично дело (чл. 95 ст. 1 ЗКП-а), да је упозорен на дужност полагања заклетве (чл. 96 ЗКП-а), као и на погодности у погледу кривичне санкције (чл. 321 ст.1 тач. 3 ЗКП-а), да се не може позивати на погодност ослобођења од дужности сведочења (чл. 94 ст. 1 ЗКП-а) и ослобођења од дужности одговарања на поједина питања (чл. 95 ст. 2 ЗКП-а), (3) споразум о врсти и мери или распону казне или друге санкције која ће бити изречена, о ослобођењу од казне или о обавези јавног тужиоца да одустане од кривичног гоњења окривљеног у случају давања исказа на главном претресу у складу са преузетим обавезама, (4) споразум о трошковима кривичног поступка, о одузимању имовинске користи прибављене кривичним делом и о имовинскоправном захтеву, уколико је поднет, (5) изјаву о одрицању странака и браниоца од права на жалбу против одлуке којом је суд у потпуности прихватио споразум и (6) потпис странака и браниоца. С друге стране, споразум о сведочењу окривљеног факултативно може садржати и споразум у погледу имовине проистекле из кривичног дела која ће бити одузета од окривљеног.

О споразуму о сведочењу окривљеног, у зависности у којој фази поступка и ком функционалном облику суда је поднет, одлучује судија за претходни поступак или председник већа. Одлука се доноси на рочишту на које се позивају јавни тужилац, окривљени и његов бранилац. За разлику од рочишта на којем се одлучује о споразуму о признању кривичног дела, законодавац не предвиђа да се током одржавања рочишта о споразуму о сведочењу окривљеног искључује јавност, што значи да она може бити искључена, али то није обавезно.

У погледу споразума о сведочењу окривљеног, суд може донети три решења – решење о одбацивању споразума, решење о одбијању споразума, односно решење о његовом прихватању.

С тим у вези, поступак одбацивања споразума о сведочењу окривљеног законодавац решава упућивањем на чл. 316 ЗКП-а (одбацивање споразума о признању кривичног дела), што значи да ће суд решењем одбацивати споразум о сведочењу окривљеног ако исти не садржи све обавезне елементе предвиђене чл. 321 ст. 1 ЗКП-а или ако на рочиште на коме се одлучује о споразуму није дошао окривљени који је уредно позван, а који није оправдао изостанак.

С друге стране, суд ће решењем одбити споразум о сведочењу окривљеног ако утврди да постоје разлози због којих би кривични поступак у фази оптужења требало обуставити (разлози из чл. 338 ст. 1 ЗКП-а) или да није испуњен један или више услова из чл. 323 ЗКП-а, а које је неопходно испунити да би суд прихватио споразум. По правноснажности наведеног решења, споразум и сви списи у вези са њим уништавају се у присуству судије који је донео решење и о томе се саставља записник, а поступак се враћа у фазу која је претходила закључењу споразума. Поред тога, судија који је учествовао у поступку одлучивању о споразуму, не може учествовати у даљем току поступка.

Решење којом прихвата споразум о сведочењу окривљеног, суд ће донети ако утврди да су кумулативно испуњена три услова: (1) да је окривљени свесно и добровољно пристао да сведочи под условима предвиђеним ЗКП-ом, (2) да је окривљени у потпуности свестан свих последица закљученог споразума, а посебно да се одриче права на улагање жалбе против одлуке суда донесене на основу споразума и (3) да је казна или друга санкција или мера, ослобођење од казне или одустанак јавног тужилоца од кривичног гоњења предложен у складу са одредбама ЗКП-а или кривичног закона.

Решење о прихватању споразума о сведочењу окривљеног у суштини представља „одложену одлуку” суда у поступку против окривљеног-сарадника, јер је њено дејство одложено до тренутка у којем је потврђено са је окривљени-сарадник испунио своју обавезу која се огледа у његовом исти-

нитом и потпуном сведочењу.⁴⁰ То значи да, након доношења решења којим се прихвата споразум о сведочењу окривљеног, за окривљеног-сарадника настаје обавеза да сведочи у кривичном поступку који се против њега води. Законодавац прописује да се окривљени-сарадник испитује након саслушања оптужених и након испитивања се удаљава из суднице.⁴¹ Поред наведеног, законодавац у чл. 325 ст. 1 ЗКП-а нарочито истиче обавезу окривљеног-сарадника да говори истину и да не прећути ништа што му је о предмету суђења познато.

Уколико окривљени-сарадник у потпуности испуни све обавезе које је на себе преузео споразумом тј. ако сведочи у кривичном поступку, решење о прихватању споразума о сведочењу окривљеног обавезује првостепени и суд правног лека приликом доношења одлуке о кривичној санкцији, о трошковима кривичног поступка, о одузимању имовинске користи прибављене кривичним делом, о имовинскоправном захтеву и о одузимању имовине проистекле из кривичног дела.

С друге стране, суд ће ставити ван снаге решење о прихватању споразума, те ће споразум и све списе везане за њега записнички уништити а предмет вратити у стање у којем је био пре подношења споразума уколико: (1) окривљени-сарадник не испуни обавезе из споразума (нпр. ако одбије да сведочи пред судом или да исказ другачији од оног који је дао приликом склапања споразума) или (2) јавни тужилац покрене истрагу против окривљеног-сарадника или сазна за ранију осуђиваност и поднесе предлог суду за стављање ван снаге споразума. Међутим, у друга два случаја, јавни тужилац не мора обавезно суду предложити да стави ван снаге решење о прихватању споразума, већ ће то учинити након процене значаја његовог сведочења, с једне стране, и оправданости даљег опстајања споразума на снази након сазнања за нова кривична дела или ранију осуђиваност окривљеног-сарадника, с друге стране.⁴²

4. СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОСУЂЕНОГ

За разлику од споразума о сведочењу окривљеног, који се закључује са окривљеним против кога је у току поступак за кривично дело из делокруга

⁴⁰ Г. П. Илић et al., 798.

⁴¹ Наведено решење се критикује у процесној литератури са образложењем да је грешка што законодавац није предвидео могућност да окривљени-сарадник остане у судници након давања исказа обзиром да је он у датом поступку и окривљени односно странка која има право на одређену доказну активност на главном претресу (Наведено према: М. Шкулић, (2009), 346).

⁴² Г. П. Илић et al., 798.

тужилаштва посебне надлежности, законодавац нормира да се споразум о сведочењу осуђеног закључује са лицем које је правноснажно осуђено (осуђени-сарадник). Обзиром на наведено, то може бити правноснажно осуђени за било које дело, а не само за кривично дело из делокруга тужилаштва посебне надлежности (иако ће, по правилу, то бити случај). На тај начин је у великој мери проширен круг лица која могу добити статус осуђеног-сарадника, а самим тим и могућност јавног тужиоца да прибави неопходан доказни материјал за гоњење учинилаца кривичних дела.⁴³

Да би правноснажно осуђени стекао статус осуђеног-сарадника, сходно чл. 327 ст.1 и 2 ЗКП-а неопходно је да буду испуњена три услова: (1) да је значај његовог исказа за откривање, доказивање или спречавање кривичног дела које спада у делокруг тужилаштва посебне надлежности претежнији од последица кривичног дела за које је осуђен, (2) да се не ради о лицу које је осуђено као организатор организоване криминалне групе и (3) да се не ради о лицу које је правноснажно осуђено на казну затвора од четрдесет година.

Везано за искључење организатора организоване криминалне групе и лица правноснажно осуђеног на казну затвора од четрдесет година из круга лица која могу закључити споразум о сведочењу осуђеног у процесној литератури се јављају опречна мишљења. Тако, док поједини аутори истичу да је искључење организатора организоване криминалне групе из наведеног круга сасвим оправдано, други истичу да би се донекле могло приговорити оваквом решењу у ситуацији када је у питању лице које је организовало организовану криминалну групу за вршење, на пример, кривичних дела тешке крађе, а потребно је да сведочи против организоване криминалне групе која је вршила кривична дела тешког убиства.⁴⁴ Такође, код искључења лица осуђеног на најстрожу казну затвора истиче се да таква лица могу дати изузетно корисне податке и пружити употребљиве доказе против високо ранжираних извршилаца кривичних дела, у конкретном случају и дела тежих од оних за која су сама осуђена, при чему код њих не мора постојати однос опаснији извршилац-мање опасни извршилац који постоји између организатора и припадника организоване криминалне групе.⁴⁵

Поред наведеног, поставља се и питање да ли осуђени који је претходно са јавним тужиоцем склопио споразум о признању кривичног дела, на основу којег је правноснажно осуђен, може накнадно са јавним тужиоцем закључити и споразум о сведочењу-осуђеног за неко друго кривично дело. Иако се овде може поставити начелно питање да ли се исто лице може два пута „наградити”, односно два пута привилеговати, треба прихватити да је

⁴³ *Ibid.*, 799.

⁴⁴ Вељко Делибашић, „Споразум о сведочењу осуђеног“, *Наука, безбедносћ, полиција*, vol. 20, бр. 1, Београд 2015, 51.

⁴⁵ Г. П. Илић et al., 800.

то могуће јер, с једне стране, законик такву могућност изричито не забрањује, док с друге стране, основ по коме се окривљени „награђује” у ова два случаја није исти (у првом случају окривљени се одриче права на суђење чиме штеди финансијска средства државе, док у другом случају осуђени помаже тужилаштву дабрже и ефикасније реши неки конкретан предмет).⁴⁶

Споразум о сведочењу осуђеног закључују јавни тужилац и осуђени, који том приликом мора имати браниоца (случај обавезне стручне одбране). У пракси, иницијатива за закључивање овог споразума ће најчешће бити од осуђеног, мада није занемарљива ни могућност да јавни тужилацсазна да осуђено лице поседује одређене информације које могу бити од значаја за одређени кривични поступак који је у току.⁴⁷ Након закључења, споразум о сведочењу осуђеног се у писаном облику доставља суду пред којим се води кривични поступак за кривично дело из делокруга тужилаштва посебне надлежности, у којем окривљени треба да сведочи и то до завршетка главног претреса у поменутом поступку.

Законик о кривичном поступку прописује само обавезне елементе споразума о сведочењу осуђеног, тако да исти мора да садржи: (1) опис кривичног дела које је предмет оптужбе, (2) изјаву осуђеног да ће дати исказ о свему што му је познато о кривичном делу из делокруга тужилаштва посебне надлежности да ништа неће прећутати, да је упозорен на дужност да говори истину и да не сме ништа да прећути, као и да давање лажног исказа представља кривично дело (чл. 95 ст. 1 ЗКП-а), да је упозорен на дужност полагања заклетве (чл. 96 ЗКП-а), као и на погодности у погледу кривичне санкције (чл. 321 ст.1 тач. 3 ЗКП-а), да се не може позивати на погодност ослобођења од дужности сведочења (чл. 94 ст. 1 ЗКП-а) и ослобођења од дужности одговарања на поједина питања (чл. 95 ст. 2 ЗКП-а), (3) споразум о врсти и мери или распону умањења казне или друге санкције или о ослобођењу од казне осуђеног у случају давања исказа на главном претресу у складу са преузетим обавезама, (4) изјаву јавног тужиоца да ће у року од 30 дана од дана правноснажног окончања поступка осуђујућом пресудом у којем је осуђени дао исказ ускладу са преузетим обавезама поднети поступак за ублажавање казне осуђеном-сараднику у складу са чл. 557 ЗКП-а, (5) изјаву о одрицању странака и браниоца од права на жалбу против одлуке суда донесене на основу споразума о сведочењу, када је суд у потпуности прихватио споразум и (6) потпис странака и браниоца.

У зависности у којој фази поступка и ком функционалном облику суда је поднет, о споразуму о сведочењу окривљеног одлучује судија за претходни поступак (до потврђивања оптужнице) или председник већа (након по-

⁴⁶ В. Делибашић, 50-51.

⁴⁷ Б. Бановић, В. Турањанин, 83.

тврђивања оптужнице). Одлука се доноси на рочишту на које се позивају јавни тужилац, окривљени и његов бранилац.

У том смислу, суд може донети решење о одбацивању, прихватању или одбијању споразума о сведочењу осуђеног, а разлози за доношење наведених одлука идентични су са разлозима који постоје приликом одлучивања о споразуму о сведочењу окривљеног, што је решено упућујућом нормом.

Погодности из споразума о сведочењу осуђеног за осуђеног-сарадника настају тек ако се кумулативно испуне два услова: (1) да осуђени-сарадник испуни обавезе из споразума о сведочењу и (2) да се поступак у којем је осуђени-сарадник дао исказ у складу са преузетим обавезама заврши правноснажном осуђујућом пресудом, што следи из чл. 328 ст. 1 тач. 4 ЗКП-а. То значи, да је коначан исход читавог аранжмана за осуђеног-сарадника алеаторног карактера, чак иако је он испунио све предузете обавезе из споразума.⁴⁸

Уколикоосуђени-сарадник испуни обавезе из споразума (и уколико дође до правноснажне осуђујуће пресуде у поступку у коме је осуђени-сарадник сведочио), решење о прихватању споразума о сведочењу осуђеног обавезује суд приликом доношења одлуке о кривичној санкцији у поновљеном поступку, који је уређен чл. 557-561 ЗКП-а.

5. ЗАКЉУЧАК

Споразуми јавног тужиоца и окривљеног представљају релативно нове институте у процесном законодавству Републике Србије, чије је увођење имало за циљ знатно унапређење и убрзање кривичног поступка. У том смислу, законодавац се окренуо савременим тенденцијама у упоредном праву⁴⁹, нормирајући решење које је прилагођено нашој процесној традицији.

С тим у вези, споразум о признању кривичног дела знатно утиче на ефикасност правосудног система која је изражена кроз право на правично суђење, а такође знатно доприноси начелу процесне економије, омогућавајући знатно ниже трошкове поступка, пре свега за суд, чиме се растерећује правосудни буџет. На овај начин, законодавац је дао отворени приоритет начелу економичности кривичног поступка у односу на друга начела и принципе, као на пример, начело контрадикторности, јавности, праву окривљеног на образложену судску одлуку, што се може критички тумачити. С друге стране, споразуми о сведочењу окривљеног односно осуђеног имају за циљ да јавном тужиоцу знатно олакшају доказивање у поступцима за наро-

⁴⁸ Г. П. Илић et al., 800.

⁴⁹ „Вид.“, В. Бајовић, (2009).

чито тешка кривична дела у којима поступају тужилаштва посебне надлежности, а обзиром да се, по правилу, ради о кривичним делима чије је доказивање знатно отежано или повезано са несразмерним тешкоћама. ”Цена” за ефикаснији поступак јесте повлашћени положај окривљеног који за своју кооперативност која се огледа у признању кривичног дела, односно, у сведочењу у поступку за нарочито тешко кривично дело, добија могућност да му буде изречена блажа кривична санкција.

Нормативно решење споразума јавног тужиоца и окривљеног у нашем праву, уз све наведене аргументе *proetcontra*, чини нам се, представља квалитативни корак напред у побољшању кривичне процедуре. Ипак, за детаљнију оцену поменутих споразума треба сачекати одговор судске праксе, која би требало да да одговоре на потенцијалне проблеме и отворена питања које ће се сигурно јавити у њиховој примени. С једна стране то су етичке дилеме, јер се код споразума о сведочењу, појављује реална могућност лажног сведочења, па се искази ових лица требају узимати са дозом велике резерве. С друге стране, давањем предности економичности поступка оправдано се поставља питање да ли се тиме свесно изиграва истина и правда, тиме што о њој, условно речено, одлучују они који је крше. Интенција је да у правној држави „право треба да уређује праксу а не пракса право”.⁵⁰ У том контексту, посебну пажњу требало би посветити и евентуалној појави феномена „полу приватизације” кривичних поступака, имајући у виду да споразуми окривљеног због свог консезуалног карактера и високог степена дискреције, носе у себи опасност да им странке у поступцима временом почну масовно „прибегавати”, што би неминовно довело до тупљења оштрице реакције државе у заштити јавног интереса.⁵¹

⁵⁰ Kessal-WulfS., *Sporazumstranakaunemačkomkaznenompravu*, Hrvatskaakademijaznanostiiiumjetnosti, Zagreb 2013, 10.

⁵¹ Sthepanos Bibas, “Incompetent plea bargaining and extrajudicial reforms”, *Harvard Law Revie*, Vol. 126, No. 1 2012, pp. 150-174.

*Boriša N. Lečić, Ph. D., Assistant Professor
Academy for National Security in Belgrade
borisalecic@gmail.com*

Agreements between Public Prosecutor and Defendant

Abstract: *The process of alignment of the Serbian legislation with the legal standards of the European Union has led to implementation of a number of legal institutes from the comparative law into the criminal procedure law of our country. One such institute is the agreement on consensual ways of terminating criminal proceedings.*

The agreements of the parties in the criminal procedure draw considerable attention and cause disputes among scientific and professional circles both in continental and Anglo-Saxon legal system, since the primary objective of law and justice should be unbiased and impartial determination of factual truth so that no innocent person would be convicted and the appropriate criminal sanctions would be imposed upon the perpetrator of a criminal offence.

This paper analyses the agreements between a public prosecutor and a defendant, which emerged through the reform processes of the Serbian criminal proceedings. In this respect, the first part of this paper lays out the agreement on admission of committing a criminal act (formerly pleading guilty), the second presents the agreement on the testimony of the defendant, and the third – the agreement on the testimony of the convicted person. Although the agreements refer to the same subject, the distinction has to be made between the agreement on the admission of a criminal act, which includes the penal agreement and the indictment, and on the other hand the other two types of agreements on the testimony of the defendant and the convicted person.

These are process institutes. In the case of agreement on the admission of a criminal offense, they speed up criminal proceedings and make them more efficient. In the case of agreement on testimony, they facilitate argumentation on the part of a public prosecutor for the most serious crimes that are by definition difficult to prove or their proving is associated with huge difficulties. The bargaining means used is improving the position of the defendant whose cooperation is rewarded with a more lenient criminal sanction.

Keywords: *agreements between a public prosecutor and a defendant, the agreement on the admission of the criminal offense, the agreement on the testimony of a defendant, the agreement on the testimony of a convicted person.*

Датум пријема рада: 20.07.2017.